

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

استان شناسی آذربایجان غربی

(اجرای آزمایشی)

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب : استان‌شناسی آذربایجان غربی (اجرای آزمایشی) - ۲۳۷/۳

مؤلفان : باقر قسمتی، مهین منافی، جواد درستکار، موسی کریمی و بهمن کارگر

زیر نظر کارشناسان گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

ویراستار : سیداکبر میرجعفری، حسن ستایش

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وبسایت : www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ : سیداحمد حسینی

مدیر هنری، طراح گرافیک و جلد : طاهره حسن‌زاده

صفحه‌آرا : شهرزاد قنبری

حروفچین : زهرا ایمانی نصر

مصحح : سیف‌الله بیک محمددلیوند، علیرضا کاهه

امور آماده‌سازی خبر : زینت بهشتی شیرازی

امور فنی رایانه‌ای : حمید ثابت کلاچاهی، پیمان حبیب‌پور

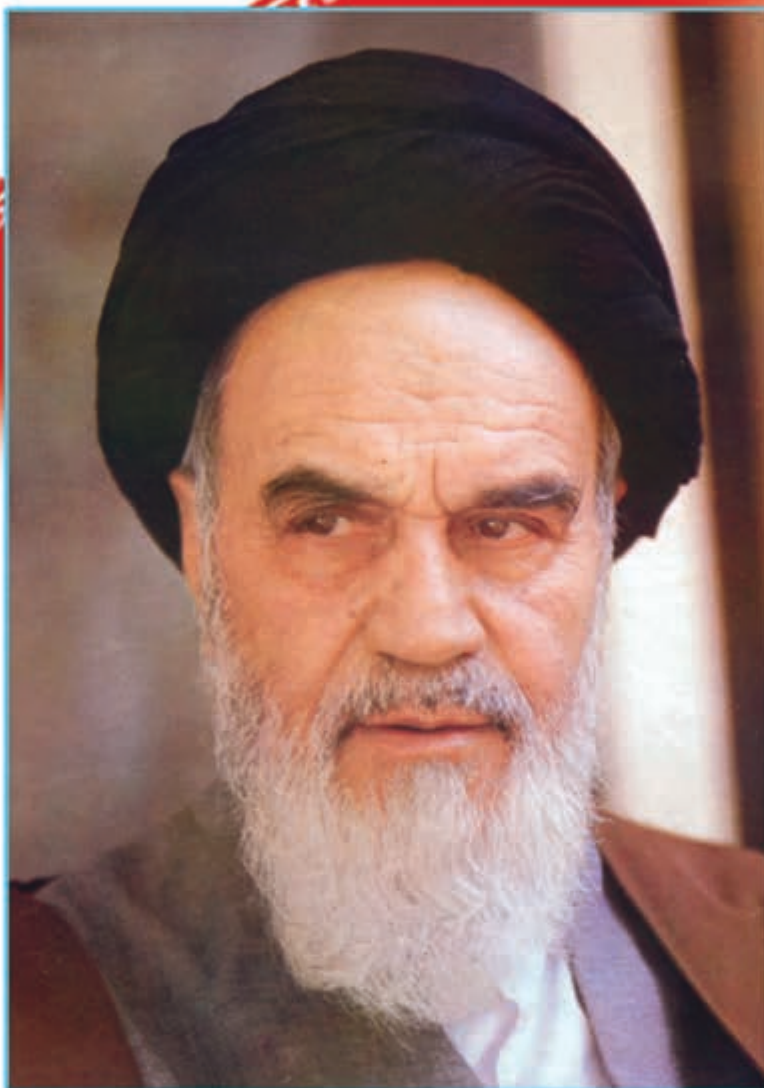
ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن : ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۹-۳۷۵۱۵

چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ چهارم ۱۳۹۳

حق چاپ محفوظ است

نهضت برای اسلام نمی تواند محصور باشد در یک کشور و نمی تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همه عالم است.

امام خمینی (رحمة الله علیه)

فهرست

۱	فصل یکم : جغرافیای طبیعی استان آذربایجان غربی
۲	درس اول : موقعیت جغرافیایی و وسعت استان
۴	درس دوم : ناهمواری‌های استان و چگونگی شکل‌گیری آن‌ها
۸	درس سوم : آب و هوای استان
۱۱	درس چهارم : منابع طبیعی استان
۲۱	درس پنجم : مسائل و مشکلات محیطی استان
۲۶	فصل دوم : جغرافیای انسانی استان آذربایجان غربی
۲۷	درس ششم : تقسیمات سیاسی استان
۳۴	درس هفتم : شیوه‌های زندگی در استان
۴۹	درس هشتم : جمعیت استان
۵۵	فصل سوم : ویژگی‌های فرهنگی استان آذربایجان غربی
۵۶	درس نهم : آداب و رسوم مردم استان
۶۴	فصل چهارم : پیشینه و مفاخر استان آذربایجان غربی
۶۵	درس دهم : پیشینه تاریخی استان
۷۷	درس یازدهم : نقش مردم استان در دفاع از کیان و مرزهای ایران اسلامی
۸۴	فصل پنجم : توانمندی‌های استان آذربایجان غربی
۸۵	درس دوازدهم : گردشگری در استان آذربایجان غربی «سرزمین زیبایی‌ها»
۱۰۱	درس سیزدهم : توانمندی‌های اقتصادی استان
۱۱۴	فصل ششم : شکوفایی استان آذربایجان غربی پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی
۱۱۵	درس چهاردهم : دستاوردهای انقلاب اسلامی در استان
۱۲۵	درس پانزدهم : چشم‌انداز آینده استان

سخنی با دانش‌آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامه‌آستان‌شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب آستان‌شناسی چیست و مطالعه این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش‌آموز عزیز این است که کتاب آستان‌شناسی شما را با آستان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور خود و سرزمین ملی در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از آستان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آنچه در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینه تاریخی آستان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو بینشی عمیق از این مسائل پیدا کرده و راه‌حل‌های این مشکلات را پیدا کنید.

بدون شک شما مدیران آینده جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای باید شما را به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی‌ها هستید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوه یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبه محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامه آستان‌شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در آستان شما کدام است و یا این که تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید؟

فراموش نکنید که همه امکانات موجود در محیط فرصت است، آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر، مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید.

آگاهی از مسائل آستان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی آستان خود آگاه شوید و برای حل آن، راه‌حل‌های خلاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش درباره محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند آستان و یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعه شهر و آستان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه تنها می‌تواند موجب دلبستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فناوری کشور خود آشنا شوید. در این برنامه درمی‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در آستان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبه ایران عزیز تلاش کنند. در ادامه این تلاش‌ها جهت رسیدن به قله رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

استان آذربایجان غربی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

مردم استان آذربایجان غربی یعنی این بخشی که در تقسیمات کشوری ما، امروز به نام آذربایجان غربی شناخته می‌شود در گذشته تاریخ — یعنی در همین دوران نزدیک به زمان ما — بعد از مشروطه تا امروز، در فضایی مختلف، امتحان‌های بسیار خوبی داده‌اند. آخرین امتحان، در جنگ تحمیلی بود که این استان، با شهدای بزرگش، با رزمندگان و سردارانش، با شهید باکری پرافتخار و سربلندش و مرد و زن پشیمان و شجاعش، بهترین امتحان‌ها را داد. قبل از دوران جنگ تحمیلی هم که هنوز در اغلب استان‌های کشور، هیچ خبری از جنگ و درگیری و زد و خورد نبود، این استان درگیر مبارزه با ضد انقلاب و فتنه‌جویان و تحریک‌شدگان بود. آن‌جا هم مردم این استان امتحان خوبی دادند. هم مردم ترک، هم مردم کُرد توانستند بهترین موضع را در مقابل فتنه‌جویان و فتنه‌گران و ضد انقلاب اتخاذ کنند. اگر کسی قبل از این دوران؛ یعنی تاریخ نزدیک به زمان ما را هم خوانده باشد و مطالعه کند، خواهد دید که باز هم مردم این استان پرافتخار،

در دوران تهاجم قدرت‌های بیگانه به این کشور، یعنی در دوران جنگ بین‌الملل اول — که از جلسه نکات بسیار مهم همین نقطه است؛ آن هم به‌خصوص در این استان — بهترین امتحان‌ها را دادند. یعنی تجربه‌ای که این استان، در فضایی اواسط جنگ بین‌الملل اول دید و از سر گذراند، یکی از فضایی است که در سایر نقاط ایران، اصلاً سابقه ندارد. مردم این استان سال‌های متمادی، در کنار جمعی از هم‌میهنان مسیحی ما زندگی می‌کردند؛ امروز هم زندگی می‌کنند؛ در آینده هم زندگی خواهند کرد — مثل برادر و خویشاوند — با هم هیچ مشکلی هم، نه آن روز داشتند، نه امروز دارند و نه در آینده خواهند داشت. یعنی در این استان، تعدادی از هم‌میهنان ایرانی ما، از آشوری و ارمنی و مسیحیان کاتولیک و پروتستان، حضور دارند؛ آن روز هم بودند. مسلمانان هم با آنها دوستانه، آنها هم با مسلمانان برادرانه و دوستانه رفتار می‌کردند. بین آنها هیچ مشکلی وجود نداشت. اما نکته عبرت‌آموز این است که نمایندگان کشورهای خارجی و استعمارگر، چون دیدند تعدادی مسیحی در این استان وجود دارد، به طمع افتادند که شاید بتوانند با تحریکات مذهبی و فرقه‌ای و دینی، پایگاهی از مسیحیت در این بخش از ایران به وجود آورند و این بخش را از ایران جدا کنند.

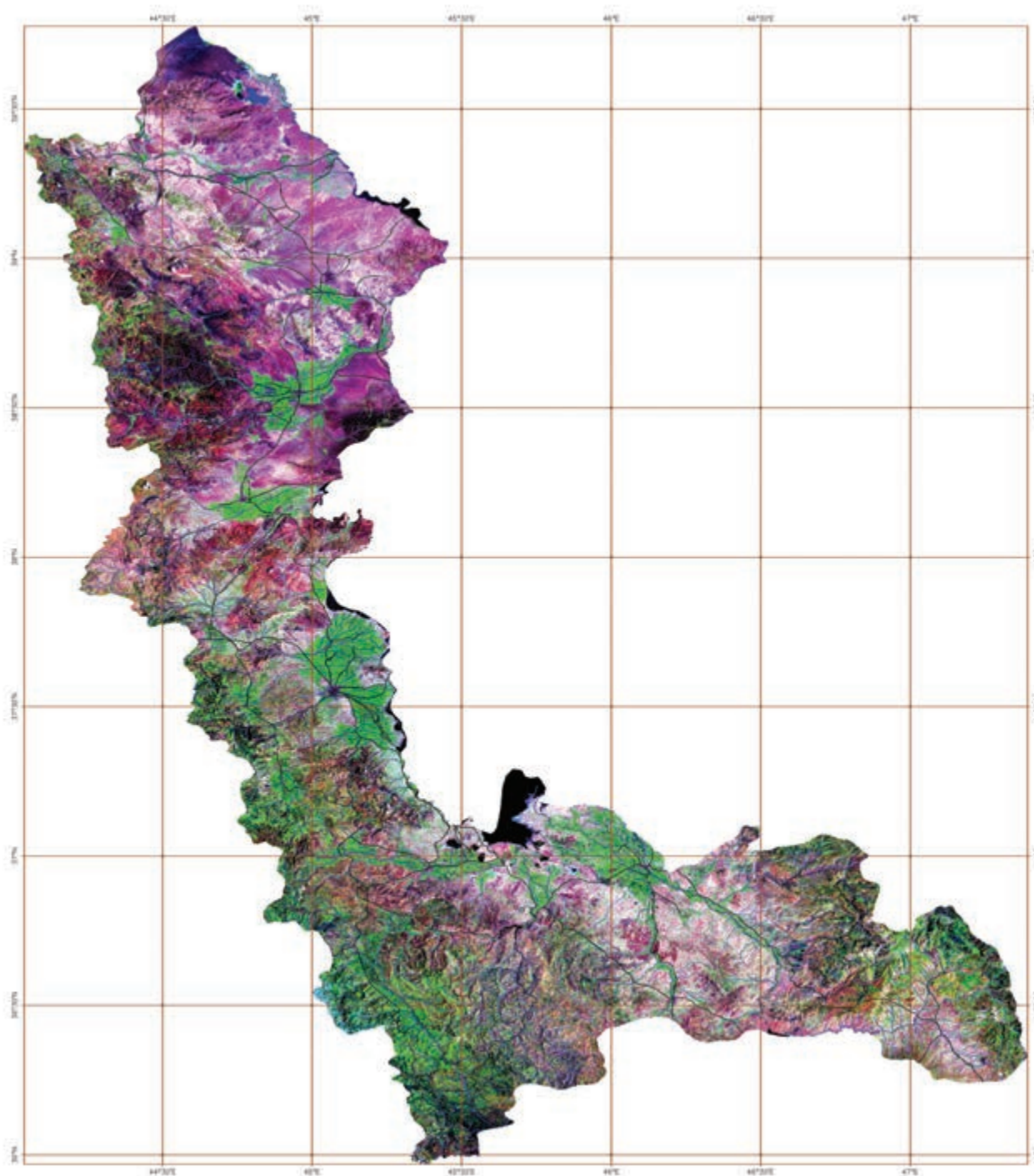
یکی از امتحان‌های سخت برای این استان — یعنی برای ارومیه، سلماس، خوی، ماکو و شهرهای دیگر این منطقه — پیش آمد. در همان برهه از زمان و تاریخ بود که نمایندگان دولت آمریکا، دولت روسیه تزاری و دولت انگلیس، در این نقطه، توطئه مشترکی را طراحی کردند و فتنه عجیبی به راه انداختند. هزاران نفر از مسلمانان و مسیحیان، در این فتنه، در همین ارومیه و سلماس و بقیه نقاط کشته شدند.

اما مردم این منطقه، با این که خیلی سختی‌ها دیدند و با وجود تحریکات دشمنان، توانستند اولاً با شجاعت و با مقاومت و ایستادگی، دشمنان را بیرون کنند، ثانیاً — و از این بالاتر — همان برادری گذشته را، باز هم در بین خودشان برقرار کردند. گروه‌های مسلمانان با یکدیگر متحد شدند و تحت تأثیر تحریک دشمن قرار نرفتند و جنگ شیعه و سنی، جنگ ترک و کرد، جنگ مسلمان و مسیحی به راه نیفتادند. این رشد مردم این استان را نشان می‌دهد. من همیشه در دلم، این رشد مردم استان را تحسین کرده‌ام. این یکی از سوابق مردم این استان است.

بعد از انقلاب هم شما شاهد بودید و دیدید کسی که در مقابل توطئه دشمن، ایستادگی و مقاومت کرد، خود مردم بودند، بسیج مردم، جوانان مؤمن مردم، در مقابل فتنه‌گری و اختلاف‌افکنی و تحریکات و تجزیه‌طلبی و خبانت‌های گوناگون بیگانگان، که با تحریک یک عده آدم‌های غافل انجام می‌گرفت. ایستادند و مبارزه کردند. این عظمت و رشد روحی مردم است و این خیلی با قیمت و ارزشمند است. از لحاظ طبیعی هم این استان، یکی از استان‌های با برکت کشور پهناور و عزیز ماست.

خدای متعال در این استان، امکانات بسیاری را برای استفاده مردم و احیای نیروی خلاقه مردم قرار داده است. خاک حاصلخیز، آب فراوان، بارندگی به اندازه و مناسب، جنگل، این دریاچه بسیار پربرکت و با ارزش، معادن زیرزمینی مس، طلا و دیگر معادنی که در این استان وجود دارد. مردمی دارای رشد و با فرهنگ و زمینی آماده، باید در این استان، فقر و بی‌کاری وجود نداشته باشد.

یک جمله هم در این استان، درباره این همزیستی‌ای که میان برادران و خواهران اقوام مختلف هست، بگویم که برای من بسیار اعجاب‌انگیز و تحسین‌برانگیز است. در این استان، ترک و کرد و شیعه و سنی، در کنار هم با مهریانی زندگی می‌کنند. این چیز بسیار با ارزشی است. یکی از چیزهایی که هنگام پیروزی انقلاب، دشمنان خارجی را نسبت به شکست انقلاب امیدوار می‌کرد، مسئله تعدد اقوام، در سرزمین پهناور ما بود. ترک، عرب، فارس، کرد، لر، بلوچ و ترکمن؛ اقوام مختلف. دشمن امیدوار بود که بتواند از این اختلاف، بهره‌برداری کند؛ اینها را به جان هم بیندازد. شما هر جا نگاه می‌کنید، تبلیغات قوم‌گرایی و مبالغه در این مسئله را مشاهده می‌کنید. اگر کاوش کنید، دست دشمن را در آن‌جا خواهید دید، دشمن این را می‌خواست؛ اما غافل بود که ملت ایران پیش از همه چیز، ایرانی است. ترک و فارس و کرد و عرب و بقیه اقوام ایرانی، افتخار می‌کنند که فرزند «ایران اسلامی» هستند که پرچم اسلام را در دنیا برافراشته است.

تصویر ماهواره‌ای استان آذربایجان غربی

تصویر فوق یک تصویر ماهواره‌ای Landsat-7 است که از کل استان در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ هجری شمسی گرفته شده است. در این تصویر که تحت عنوان تصویر گویا شده، شناخته می‌شود، خطوط آبی رنگ رودخانه‌ها، خطوط سیاه رنگ جاده‌ها و خطوط قهوه‌ای رنگ شبکه مختصات جغرافیایی را نشان می‌دهد. همچنین زمین‌های زراعی دارای محصول، به رنگ سبز روشن، باغات و اراضی جنگلی به رنگ سبز تیره و اراضی بایر و لم‌یزرع به رنگ سفید دیده می‌شوند.

(عکس از سازمان فضایی ایران)